

© М.О. Данилюк

д-р екон. наук

О.Я. Савко

ІФНТУНГ

Аналіз результатів діяльності газорозподільних підприємств та їх вплив на формування фінансової стратегії

УДК 658.15:336.22:622.691.5

Проведено аналіз доходів газорозподільних підприємств за видами діяльності. Визначено, що в структурі дже-рел надходження коштів найбільшу частку займають доходи від транспортування природного газу. Здійснено аналіз тарифної політики, яку проводить регулятор ринку для встановлення тарифів на послуги підприємств газопостачання та газифікації. За результатами досліджень наведено рекомендації щодо формування фінансової стратегії розвитку цих підприємств.

Ключові слова: доходи, газорозподільні підприємства, тарифна політика, фінансова стратегія.

Проведен анализ доходов газораспределительных предприятий по видам деятельности. Определено, что в структуре источников поступления средств наибольшую долю занимают доходы от транспортировки природного газа. Осуществлен анализ тарифной политики, которую проводит регулятор рынка для установления тарифов на услуги предприятий газоснабжения и газификации. По результатам исследований приведены рекомендации по формированию финансовой стратегии развития данных предприятий.

Ключевые слова: доходы, газораспределительные предприятия, тарифная политика, финансовая стратегия.

The incomes of gas-distributing enterprises by activity were analysed. It is determined that in the structure of income sources largest share of revenues is from natural gas transportation. The analysis of tariff policy pursued by the market regulator to set tariffs for gas supply and gasification enterprises is made. Recommendations in financial strategy development of these enterprises according to the research are given.

Key words: income, gas-distribution enterprises, tariff policy, financial strategy.

Газорозподільні підприємства є стратегічно важливою частиною газотранспортної системи України. Вони мають значний економічний і соціальний вплив на рівень життя країни. У зв'язку зі специфікою діяльності та монопольним становищем на ринку їх діяльність підлягає державному регулюванню, що ускладнює аналіз їх стратегічної поведінки з позицій економічної ефективності. Тому процеси формування та ведення фінансово-економічної діяльності підприємств, а також тарифна політика, яку проводить регулятор ринку, та її вплив на результати господарювання та формування стратегії є особливо актуальними.

Теоретико-методичні засади функціонування підприємств газорозподільної системи відображені у працях таких вітчизняних науковців, як Г. Боднар, О. Гарматюк, Н. Васишин, О. Дзьоба, Л. Рішук, Н. Струк та ін., які зробили значний внесок у розвиток питань антикризового управління, аналізу витрат підприємств, а також тарифної та цінової політики. Однак потребують подальшого розгляду питання тарифного регулювання діяльності газорозподільних підприємств, а також формування рекомендацій щодо розробки фінансової стратегії їх розвитку.

Метою роботи є проведення аналізу доходів і витрат діяльності газорозподільних підприємств, а також їх тарифної політики і на цій основі формування рекомендацій щодо розроблення фінансової стратегії розвитку. Для досягнення поставленої мети передбачається вирішення таких завдань:

аналіз доходів підприємств газорозподільної системи в розрізі видів діяльності;

аналіз тарифної політики, яку проводить регулятор ринку, щодо формування тарифів на транспортування та постачання природного газу.

Сучасний стан ринкових умов передбачає наявність методів та способів для виявлення і нейтралізації загроз діяльності підприємств, що призводить до необхідності пошуку нових підходів до їх управління. В умовах динамічності змін зовнішнього середовища, прогресивності інформаційних технологій, відповідальності за прийняття якісних управлінських рішень, які відображаються на результатах діяльності, виникає необхідність у проведенні всебічного аналізу ефективності діяльності підприємств.

Система розподільних газопроводів низького та середнього тиску та діяльність у цій сфері [1, 2] належать до природної монополії і становлять єдиний техніко-технологічний комплекс загальнодержавного значення. Держава визнала його таким, що не підлягає приватизації, та передала підприємствам газового господарства у користування. Уповноваженим органом, який безпосередньо повинен здійснювати контроль за використанням державного майна та втіленням єдиної технічної політики, є Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України».

Нами проведено аналіз діяльності 41 суб'єкта господарювання, а саме обласних та міських підприємств газопостачання та газифікації. На ці підприємства припадає близько 92 % загальних обсягів транспортування та постачання газу кінцевим споживачам.

Газорозподільні підприємства для потреб регулювання ціноутворення введуть відокремлений облік результатів діяльності в розрізі основних її видів, а саме: діяльності з транспортування природного газу, його постачання, продажу скрапленого газу та ін. Структуру доходів та витрат газорозподільних підприємств у розрізі видів діяльності та їх динаміку представлено в таблиці.

Зведена динаміка доходів, витрат та фінансових результатів газорозподільних підприємств у розрізі видів діяльності

Види діяльності	Показники	Роки			
		2009	2010	2011	2012
Транспортування природного газу, тис.грн	доходи	3116507	4469025	7217285	8228282
	витрати	3928080	5077970	6508239	7113487
	фінансовий результат	-811573	-608944	709046	1114795
Постачання природного газу, тис.грн	доходи	832591	705660	976745	998174
	витрати	835312	762128	906262	930383
	фінансовий результат	-2721	-56468	70483	67790
Продаж скрапленого газу, тис.грн	доходи	207961	361771	428572	377362
	витрати	213511	386620	446547	409817
	фінансовий результат	-5550	-24849	-17975	-32455
Інша діяльність, тис.грн	доходи	787809	861873	926490	1065413
	витрати	643492	670691	750221	872878
	фінансовий результат	144317	191183	176269	192536

Найбільшу частку в сукупних доходах газорозподільних підприємств становлять доходи з транспортування газу газорозподільними трубопроводами, яка в 2012 році сягла 77 %. Обсяг доходів від транспортування газу протягом 2009–2012 рр. збільшився у 2,64 раза: найбільше їх зростання спостерігалось у 2010 році (на 43,3 %) та у 2011 році (на 61,5 %), що пов'язано з підвищенням тарифів регулятором ринку. Потрібно зауважити, що причиною підняття тарифів у 2010–2011 рр. НКРЕ стала збиткова діяльність галузі. Так, за 2009 рік величина загальних збитків у цій групі підприємств досягла 811,5 млн грн.

Для поглибленого аналізу факторів, що вплинули на динаміку доходів від транспортування газу підприємствами газопостачання та газифікації, розглянемо, як змінювалися доходи від обсягів транспортування газу (рис. 1).

Зростання доходів від транспортування газу протягом тривалого періоду (2004–2012 рр.) у газорозподільних підприємствах відбувалося винятково за рахунок підвищення тарифів на його транспортування на фоні скорочення обсягів транспортування газу. Цінова політика регулятора і рівень доходів підприємств тісно пов'язані та відображають характерні проблеми тарифного регулювання в Україні на ринках з природною монополією. Динаміка витрат за 2004–2012 рр. на транспортування газу характеризувалась постійним зростанням, її найбільш повно відображає експоненціальна функція ($R^2=0,9919$), що свідчить про тісний взаємозв'язок між нарахованими доходами та фактичними експлуатаційними витратами підприємств із середньорічним темпом приросту в 23,4 %.

Такі темпи зростання витрат значно перевищують темпи інфляції і свідчать про відсутність економічних стимулів оптимізації витрат з боку газорозподільних підприємств та загальну неефективність чинного тарифного регулювання за методом «витрати плюс». Газорозподільним підприємствам вигідніше нарощувати свої витрати, ніж вживати заходів щодо їх оптимізації.

На другій позиції в структурі загальних доходів газорозподільних підприємств знаходиться діяльність із постачання природного газу. Частка доходів від поста-

Таблиця

чання природного газу в структурі загальних доходів протягом 2009–2012 рр. значно скоротилася – від 16,8 у 2009 р. до 9,3 % в 2012 р., що зумовлено незначними темпами їх абсолютного зростання порівняно з іншими видами діяльності. Так, за чотири останніх роки величина доходів від постачання природного газу зросла лише на 19,8 %, або 4,95% середньорічних. На величину доходів від постачання, як і в першому випадку, впливають також дві групи факторів – ціни та обсяг постачання. Обсяги постачання природного газу споживачам в 2012 році становили

22 497 млн м³ і збільшилися порівняно з 2009 р. на 3 698 млн м³, або 19,6 %. При цьому витрати за цим видом діяльності збільшувалися меншими темпами, і в 2012 році вдалося досягти рентабельності діяльності з постачання газу на рівні 7,2 %, що свідчить про позитивні процеси у сфері підвищення ефективності діяльності підприємств.

У структурі загальних доходів діяльність із продажу скрапленого газу є незначною, і у 2009 р. вона становила 4 %, а в 2012 р. – 3,54 %. Протягом аналізованого періоду фінансовий результат від провадження цього виду діяльності характеризується від'ємними значеннями. Основною причиною збитковості є встановлення державою фіксованих цін на продаж скрапленого газу для населення, що не забезпечує покриття експлуатаційних витрат та оновлення технічної бази підприємств.

Інша діяльність представлена роботами з газифікації новозбудованого житла, формуванням проектної документації, будівництвом газопроводів тощо. Темпи зростання доходів від іншої діяльності протягом досліджуваного періоду становили 35 %. Середня рентабельність цього виду діяльності сягала в 2012 р. 22 %, що визначає її як один із найрентабельніших напрямів діяльності газорозподільних підприємств. Питома вага доходів від іншої діяльності в структурі загальних доходів га-

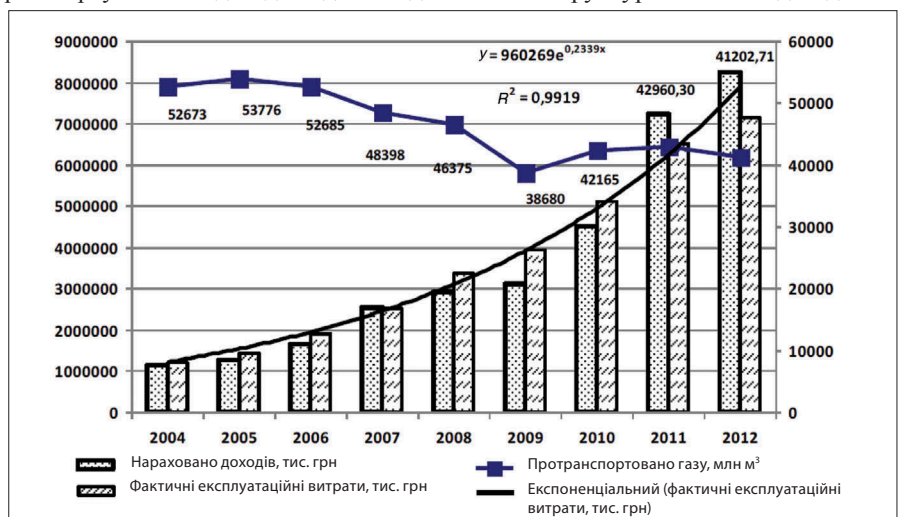

Рис.1. Динаміка обсягів транспортування природного газу, доходів та витрат газорозподільних підприємств

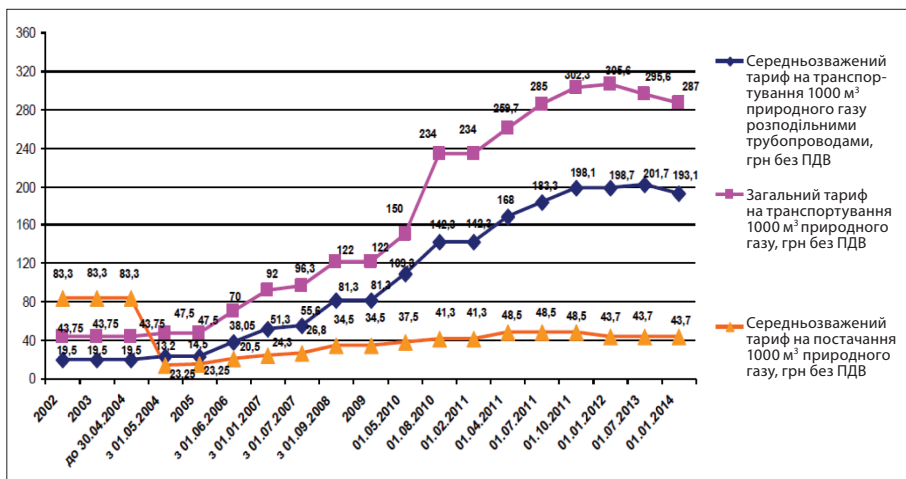

Рис. 2. Динаміка рівнів тарифів на постачання та транспортування природного газу (сформовано авторами на основі [3–5])

зорозподільних підприємств становить 9,9 % (за підсумками 2012 року).

Як зазначалося вище, діяльність із транспортування та постачання газу у зв'язку із монопольним становищем підприємств підлягає регулюванню з боку держави. Нами проведено аналіз чинної тарифної політики (рис. 2), яка показала, що дії регулятора щодо формування ефективних тарифів не були послідовними та своєчасними.

Періоди заниження тарифів, які призводили до збиткової діяльності, змінювалися періодами їх різкого зростання, що спричинювало отримання підприємствами значних прибутків і не стимулювало до реалізації фінансових стратегій, спрямованих на мінімізацію витрат. Зростання тарифів на послуги з транспортування природного газу, яке здійснив регулятор ринку (НКРЕ), було обумовлено кризовим фінансовим станом підприємств газопостачання, їх збитковою роботою, відсутністю джерел фінансування для реалізації інвестиційних програм, яка спостерігалася у продовж 2008–2010 рр. Однак починаючи з 01.04.2011 року відбувається поступове підвищення тарифів на послуги газорозподільних підприємств, що дало змогу вийти на прибуткову діяльність.

Потрібно зазначити, що регулятор ринку планує змінювати принципи тарифного регулювання, тобто повинен відбуватися перехід від витратного до стимулюючого методу формування тарифів на послуги підприємств [6]. Він повинен забезпечити підприємствам отримання необхідного обсягу доходів для покриття своїх експлуатаційних витрат та залучення інвестицій для подальшого розвитку; скорочення неефективних витрат; стимулювання до підвищення якості послуг, а також установлення тарифів, які відображають фактичні витрати підприємств.

Висновки

1. У структурі доходів основну частину становлять доходи від транспортування та постачання природного газу, які залежать від встановлених регулятором ринку тарифів. Тарифна політика на послуги для таких підприємств встановлюється на основі витратного методу.

Аналіз діяльності засвідчив, що формування тарифів за цим методом не є ефективним і має суттєві недоліки, які впливають насамперед на результати господарювання. Фінансова стратегія в цьому напрямі повинна формуватися на основі встановлених тарифів на послуги підприємств як головного джерела доходів, а також бути орієнтована та оптимізована і перегляд статей витрат та збільшення інвестиційної привабливості зазначених суб'єктів господарювання.

2. Діяльність із продажу скрапленого газу хоч і є незначною у структурі загальних доходів підприємств, однак це один із перспективних напрямів розвитку. Встановлення ринкових цін на цей вид діяльності дало б можли-

вість отримувати підприємствам достатній рівень прибутку для покриття своїх витрат, оновити матеріально-технічну базу, а також збільшити свою частку на цьому ринку. Розробка та реалізація фінансової стратегії в цьому напрямі повинна бути зосереджена на залученні покупців для збільшення споживання скрапленого газу як екологічного та більш дешевого виду палива порівняно з традиційними нафтопродуктами.

3. Аналіз доходів підприємств показав, що одним з найприбутковіших видів господарювання є інша діяльність. Цей напрям діяльності має бути спрямованим на розширення надання послуг підприємствами, тобто в системі формування і реалізації фінансової стратегії важливу роль повинна відігравати саме стратегія диверсифікації.

Список літератури

1. **Про природні монополії:** Закон України від 20.04.2000, № 1682-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1682-14>.
2. **Про засади функціонування ринку природного газу:** Закон України 08.07.2010 № 2467-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2467-17>.
3. **Щодо затвердження** Звіту про діяльність Національної комісії регулювання електроенергетики України у 2011 році: Наказ НКРЕ від 30.03.2012 № 10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nerc.gov.ua/control/uk/archive/docview?typeId=35908>.
4. **Про затвердження** Звіту про результати діяльності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики, у 2012 році: Постанова НКРЕ від 22.03.2013 № 282. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nerc.gov.ua/?id=6326>.
5. **Офіційний сайт** НАК «Нафтогаз України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.naftogaz.com/www/3/nakweb.nsf/0/486E117B34CF13EEC2257BCE0041B995?OpenDocument&Expand=3&>.
6. **Про затвердження** Порядку формування тарифів на транспортування природного газу розподільними трубопроводами на основі багаторічного стимулюючого регулювання: Постанова НКРЕ № 1499 від 28.11.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z2071-13>.